

T - Ekonomika pojištění a ekonomika pojišťovacího podniku

1. Ekonomika pojištění a ekonomika pojišťovacího podniku

Ekonomika je vědní obor zkoumající odvětví tržní ekonomiky ve vývoji společnosti. Tento pojem znamená též hospodárnost, úspornost a ekonomičnost. Ekonomika se dotýká každé činnosti společenského života lidí, proto ani pojišťovnictví nemůže být výjimkou.

Každá komerční pojišťovna působící na pojistném trhu České republiky existuje, v souladu se zákonem, jako podnikatelský subjekt. Dobře fungující ekonomika pojišťovací společnosti je jedním ze základních pilířů pro její prosperitu a naplnění podnikatelského záměru, tj. zisku.

1.1 Pojistná ekonomika je věda, která zkoumá:

- ekonomické vztahy v oblasti ekonomiky pojištění,
- ekonomiku pojišťovacího podniku.

Zkoumá též ekonomické jevy v oblasti pojištění, a to:

- z pohledu klienta
 - Klient má zájem dosáhnout z pojištění maximální efekt vyjádřený efektivností pojištění, což znamená, že z pojištění chce dosáhnout víc, než do něj vložil.
 - Pokud by platilo, že z pojištění má klient získat víc, než do něj vložil, pak by pojišťovna plnila jen úkoly banky disponující s klientskými vklady, které by úroky zhodnocovala. V takovém případě by však již nešlo o pojištění.
- z pohledu komerční pojišťovny
 - Pojišťovna má zájem ze sjednaného pojištění dosáhnout zisk a tím splnit přání svých akcionářů.
 - Zájem pojišťovny dosáhnout maximální zisk je však omezen jen na přiměřenou míru zisku. Pokud by totiž šlo o dosahování vysokého zisku, znamenalo by to, že pojištění je na existující riziko nepřiměřeně drahé a bude jen otázkou času, kdy se výrazně sníží zájem klientů o toto pojištění.

1.2 Ekonomika pojištění zkoumá a vysvětluje ekonomické vztahy související s pojištěním a pojišťováním:

- vývoj rizika a možnosti jeho ovlivňování cestou pojištění,
- ekonomické vztahy v pojištění a mezi pojistníkem a pojišťovnou,
- vývoj jednotlivých pojistných produktů, zejména jejich škodovost,
- ekonomickou vyrovnanost pojištění.

1.3 Ekonomika pojišťovacího podniku je orientovaná na hospodaření pojišťovny jako podnikatelského subjektu. Zkoumá:

- vývoj a hospodářské výsledky pojišťovacího podniku,
- úroveň poskytovaných pojišťovacích služeb,
- velikost nákladů,
- tvorbu zisku a jeho použití,
- tvorbu a použití technických rezerv,
- úroveň solventnosti.

1.4 Pojišťovnictví je důležitým odvětvím každé tržní ekonomiky. Jeho úlohy v moderním, demokratickém státě s tržní ekonomikou jsou nezastupitelné. V moderní ekonomice pojišťovnictví chápeme jako nevýrobní odvětví, které je zaměřeno na pojistnou ochranu, tvorbu technických rezerv, jejich správu a použití.

Pojišťovnictví zahrnuje:

- všechny pojistitele (tj. komerční pojišťovny) a zajistitele,
- zprostředkovatele pojištění,
- dozor v pojišťovnictví,
- asociace pojišťoven a případně i další subjekty v daném státu, resp. regionu.

Pojišťovnictví je součástí finanční a úvěrové soustavy a speciálním odvětvím peněžních služeb, které poskytuje občanům, podnikatelům, různým společnostem, případně i státu. Komerční pojišťovny vykonávají pojistné operace ve prospěch pojištěných.

1.5 Pojišťovnictví jako nevýrobní odvětví tržní ekonomiky se zabývá pojišťovací činností:

- uzavírání pojistných smluv podle zvláštního právního předpisu (vznik pojištění),
- správa pojištění (údržba pojistných smluv a péče o klienta),
- poskytování pojistných plnění z pojistných smluv (likvidace pojistných událostí),
- nakládání s aktivy, jejichž zdrojem jsou technické rezervy komerční pojišťovny (dále jen „finanční umístění“),
- uzavírání smluv pojišťovnou se zajišťovny (pasivní zajištění)
- činnosti směřující k předcházení vzniku škod a zmírňování jejich následků (zábranná činnost).

Ve vyspělých ekonomikách se pojišťovnictví často označuje jako pojišťovací průmysl.

1.6 Pojištění představuje v tržní ekonomice peněžní vztahy, prostřednictvím kterých se tvoří a rozdělují technické rezervy, a to tzv. pojišťovacím způsobem rozdělování. Tento pojišťovací způsob rozdělování technických rezerv vytváří **pojistné vztahy**, které jsou deklarované jako principy pojištění:

- princip solidárnosti,
- princip podmíněné návratnosti,
- princip neekvivalentnosti.

V pojišťovnictví tedy na jedné straně jde o vytváření technických rezerv z pojistného od pojištěných, resp. od pojistníků, a na druhé straně o vyplacení pojistných plnění či pojistných náhrad za újmy a škody způsobené pojistnou událostí, která poškodila zdraví nebo život, majetek, popř. činnost a zájmy pojištěného. Do technických rezerv přispívají všichni pojištění, avšak pouze ten, u kterého vznikne pojistná událost dostane vyplacené pojistné plnění bez ohledu na to, jakou částkou do technických rezerv přispěl. Platí přitom zásada, že pojištěný nemůže dostat více, než jaká je jeho materiální újma, kterou utrpěl pojistnou událostí.

Význam **klienta** pro pojistný trh není třeba zdůrazňovat. Každý seriózní obor potřebuje klienta znalého a solventního, přesto pojišťovnictví má své zvláštnosti. Je to především nabídka a prodej pojistných produktů.

Klient by měl:

- rozumět pojistným podmínkám, pojistné smlouvě, pojistným rizikům, pojistným sazbám, též identifikaci pojistné události a výši pojistného plnění apod.
- mít jistou znalost problematiky pojišťovnictví, potřebnou míru důvěry v komerční pojišťovny obecně a pro svoji komerční pojišťovnu zvlášť.

1.7 Účelem pojištění a pojišťování je zmírnit nebo odstranit nepříznivé důsledky nahodilých událostí. Nahodilá událost může spočívat jak v působení přírodních sil (např. živelní událost jako je požár, povodeň, zemětřesení apod.), tak v nežádoucím chování lidí (např. vloupání, krádež, vandalství apod.). Nahodilost také spočívá v časové neurčitelnosti dané události. Pojistná teorie hovoří o nahodilosti absolutní, jako je např. požár, nebo o nahodilosti relativní, např. smrt.

2. Vymezení základních pojmů z pojišťovnictví

Prudký rozvoj a změny situace na našem pojistném trhu si vyžadují objasnění základní terminologie, která je nevyhnutelná v oblasti pojištění, pojišťování a pojišťovnictví. Výrazně se změnila podmínky pojistného trhu a do pojišťovnictví se zavádějí nové prvky, pojmy, pojistné produkty a stále výrazněji k nám pronikají i zahraniční zkušenosti a terminologie.

V pojistném vztahu mezi účastníky pojištění je velice důležité charakterizovat práva a povinnosti účastníků pojištění podle jejich postavení v pojištění, a to především v pojištění smluvním. Je proto velice důležité uvědomit si a poznat některé specifické pojmy a jejich obsah. Z vícero pojmů uvádím ty, které se nejvíce týkají ekonomiky pojištění.

➤ **Pojistitel**

Právnícká osoba, která je oprávněná provozovat pojištění, tj. komerční pojišťovna nebo jiný subjekt, jenž má povolení k provozování pojišťovací činnosti. Pojistitel na sebe pojistnou smlouvou bere povinnost poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění, nastane-li nahodilá, ve smlouvě blíže specifikovaná pojistná událost. Jde-li o zákonné pojištění, je mu tato povinnost (a její rozsah) stanovena právním předpisem, resp. zákonem. Pojistitel má právo na pojistné zásadně za dobu do zániku pojištění, a to s výjimkami stanovenými zákonem.

➤ **Pojištěný**

Osoba, na jejíž majetek, život nebo zdraví anebo odpovědnost za škodu se pojištění vztahuje, tj. jsou pojištěná její rizika. Tento účastník pojištění má právo na pojistné plnění od komerční pojišťovny, nestanoví-li občanský zákoník nebo pojistné podmínky jinak. Pojištěný má samostatně stanovená další významná práva, jako např. právo na náhradu nákladů účelně vynaložených na odvrácení pojistné události, která pojištěnému majetku bezprostředně hrozila, a to i v případě, že pojistná událost nenastala. Musí např. zachovávat povinnosti, které byly dohodnuty smluvně, popřípadě mu byly uloženy občanským zákoníkem.

➤ **Pojistník**

Osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu. Je to účastník pojištění, jehož projev vůle byl rozhodující pro vznik smluvního pojištění a jehož jednostranným právním úkonem může být vyvolán jeho zánik. Má totiž právo sjednané pojištění vypovědět. Zánik pojištění může rovněž přivodit, nezaplatí-li ve stanovené lhůtě pojistné v plné výši. Jeho hlavní povinností je totiž platit pojistné podle pojistné smlouvy, kterou s komerční pojišťovnou uzavřel. Má též další práva stanovená v pojistné smlouvě. V pojistné smlouvě může pojistit svoje vlastní riziko, potom vystupuje současně jako pojištěný. Také může pojistit rizika jiných osob, např. dcery, manželky apod. Zaniklo-li pojištění a pojistitel je povinen vrátit zbývající část pojistného, tj. částku, která připadá na dobu pojištění do konce pojistného období, za něž bylo zapláceno, vrací ji také tomuto subjektu.

➤ **All risk pojištění** (pojištění proti všem nebezpečím)

➤ **Bonus (sleva)**

Označuje v praxi poskytnutí dobropisu zákazníkovi za splnění stanovených nebo dohodnutých podmínek. V pojištění jde o slevu na pojistném za příznivý škodový průběh a jiné.

➤ **Cena**

• **časová**

Hodnota poškozené věci v době pojistné události. Cena nové nebo srovnatelné věci se stejnými užitnými vlastnostmi, která se sníží o hodnotu opotřebením věci za dobu používání.

• **nová**

Cena poškozené věci v době pojistné události jako by byla nová, pokud taková věc už na trhu není, posuzuje se podle srovnatelné věci se stejnými nebo podobnými užitnými vlastnostmi.

➤ **Finanční umístění**

Je součástí pojišťovací činnosti komerční pojišťovny a znamená nakládání s aktivy, jejichž zdrojem jsou technické rezervy.

➤ **Garanční fond**

Fond vytvořený na specifické účely jako rezerva. (1) V komerčních pojišťovnách se tvoří v souvislosti s prokazováním míry solventnosti, přičemž je definován jako 1/3 minimální míry solventnosti. (2) V České kanceláři pojistitelů se tvoří v souvislosti se smluvním povinným pojištěním odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, a to z příspěvků pojistitelů a z pojistného za hraniční pojištění.

➤ **Likvidace pojistné události**

Soubor činností spojených s vyřizováním pojistné události. Zabezpečuje poskytnutí konečného efektu z pojištění, a to pojistného plnění za vzniklou pojistnou událost.

➤ **Malus**

Jde o opak bonusu, tedy o přírážku ke stanovenému pojistnému, jestliže nejsou splněny určené podmínky průběhu pojištění, nebo je realizace horší než dohodnuté (kalkulované) riziko. Nejčastěji se jedná o přírážku za nepříznivý škodový průběh v předcházejícím období a jiné.

➤ **Pojistná částka**

Maximální plnění pojišťovny dohodnuté v pojistné smlouvě nebo určené právním předpisem. Může se určit na jednu pojistnou událost, na události ve stanoveném období nebo jako maximální částka plnění během celého trvání pojištění (dožití).

➤ **Pojistná smlouva**

Písemná dohoda mezi pojistitelem a pojistníkem (popř. pojištěným), kterou se obě strany zavazují plnit podmínky pojištění. Právní dokument potvrzující, že tento vztah vznikl dobrovolně z vůle obou stran. Součástí pojistné smlouvy jsou všeobecné pojistné podmínky.

➤ **Pojistná událost**

Nahodilá událost, kterou byl postižen, v pojistné smlouvě definovaný, pojištěný předmět, pojištěný zájem nebo pojištěná osoba. Na základě právních předpisů nebo na základě uzavřené pojistné smlouvy za pojistnou událost pojišťovna poskytuje pojistné plnění. Jedná se o událost, u které není vůbec jisté, jestli nastane, kdy nastane a jaký rozsah škod způsobí, resp. jestli nastane v dohodnuté nebo jiné nepředvídané době. Charakter události musí odpovídat stanoveným nebo dohodnutým pojistným podmínkám.

➤ **Pojistné**

Cena, kterou musí pojistník (resp. pojištěný) zaplatit za poskytnutou pojistnou ochranu.

- **běžné**

Pojistné určené na dohodnuté pojistné období, kterým je obvykle 1 rok. Je důležitým bodem pojistné smlouvy. Je možné dohodnout roční, půlroční, čtvrtletní nebo měsíční způsob placení dle zvyklostí a podmínek jednotlivých pojišťoven.

- **jednorázové**

Pojistné zaplacené najednou na celé období platnosti pojištění.

- **nezasloužené**

Pojistné, které nepatří pojišťovně v době jeho zaplacení. Jedná se případ, kdy pojišťovna přijala pojistné, které se vztahuje k jinému účetnímu období, než je to, ve kterém bylo zaplacené. Tato část pojistného se účtuje jako rezerva na pojistné budoucích období.

- **zasloužené**

Pojistné, které získala pojišťovna jako předepsané pojistné (nebo jeho část) a které patří do daného účetního období.

- **předepsané**

Pojistné, které je stanovené na dohodnuté pojistné období. Neuhrazením ve stanovené (nebo dohodnuté) lhůtě pojištění zaniká a pojišťovna má nárok na dlužné pojistné. Jedná se též o ukazatel rozsahu a úrovně, resp. výkonnosti komerční pojišťovny a pojistného trhu.

- **Pojistné plnění** (též pojistná náhrada)

Peněžní nebo naturální náhrada pojišťovny poskytnutá na základě realizace rizika krytého pojistnou smlouvou. Jde o pojišťovnou vypočítanou a poskytnutou hodnotu ztráty způsobené poškozením nebo o dohodnutou sumu (v životním pojištění), takové pojistné plnění je pojišťovna povinna poskytnout pojištěnému (nebo poškozenému) za pojistnou událost, která splňuje podmínky dohodnuté v pojistné smlouvě nebo podmínky zákona.

- **Pojistné riziko** (též pojistitelné riziko)

Jde o pravděpodobnost vzniku pojistné události. Jedná se o riziko, na které může pojišťovna uzavřít pojistnou smlouvu na základě pojistných podmínek.

- **Pojistný tarif** (též pojistná sazba)

Cena za jednotku pojišťovací služby. Je kalkulována podle pojistně-matematických a pojistně-technických metod. Určuje se v absolutních nebo relativních hodnotách.

- **Pojištění**

- **životní** (rezervotvorné)

Životní pojištění je samostatným pojistným odvětvím, které se orientuje na riziko dožití nebo úmrtí nebo na kombinaci obou rizik. Vytváří se v něm rezerva na výplatu pojistné částky pro případ dožití nebo úmrtí pojištěného. Pojistná částka bude vždy vyplacena buď jednorázově nebo formou pravidelného důchodu.

- **neživotní** (rizikové)

Všechna pojištění, která nemají charakter životního pojištění. Charakteristickým rysem tohoto pojistného odvětví je nejistota, jestli daná událost vznikne, kdy a v jakém rozsahu. Jedná se o pojištění majetku, pojištění odpovědnosti za škodu, pojištění úrazu a zdravotní pojištění. Pojistné plnění se uhradí na základě přímého projevu rizika po pojistné události (proto riziková pojištění).

- **smluvní**

Pojištění vznikající a zakládající se na uzavření pojistné smlouvy, která je převážně písemná. Pojištění může být uzavřené jako dobrovolné nebo jako povinné pojištění.

- **zákonné**

Vznik pojištění vyplývá ze zákona nebo jiné právní normy. Pojistná teorie odsuzuje tuto formu vzniku pojištění a i směrnice ES ji vylučují.

- **Regres** (postih, regresní náhrada)

Peněžní částka vymáhaná od toho, kdo škodu způsobil nebo je za ni zodpovědný a nemá žádné nebo jen částečné pojištění odpovědnosti za tuto škodu.

- **Solventnost**

Dostatek disponibilních peněžních zdrojů na krytí všech potřeb a závazků, resp. schopnost dostát svým závazkům v příslušném čase. V pojišťovnictví se posuzuje okamžitá likvidita, která je reprezentovaná zejména objemem disponibilních pojistných rezerv a testem solventnosti, který hodnotí kapitálovou vybavenost pojišťovny v souvislosti se schopností krytí možných závazků, jež vyplývají z pojištění v budoucnosti.

- **Škoda**

Poškození zdraví, majetkových hodnot nebo jiných zájmů vyjádřené v peněžních jednotkách. Pojistnou událostí se stává jen tehdy, jestliže událost, kterou byla škoda způsobena, odpovídá ve smlouvě dohodnutým nebo jinak stanoveným pojistným podmínkám, a má tedy pojistné krytí.

- **Škodovost**

Ukazatel, který vyjadřuje poměr mezi výší poskytnutých pojistných plnění a výší předepsaného pojistného nebo kmenového pojistného. Udává se v procentech. Měla by být menší než netto pojistné v % a rozhodně by neměla dosahovat 100 % pojistného. V případě, že je vyšší než netto pojistné nebo dokonce než brutto pojistné, jde o ekonomicky nevyrovnané pojištění, jež pojišťovně produkuje ztrátu.

- **Technické rezervy**

Jedná se o speciální peněžní prostředky pojišťovny, které slouží jako cizí zdroj krytí závazků, jež vyplývají z uzavřených a spravovaných pojistných smluv. Tvoří se z předepsaného pojistného klientů.